

Õiguskantsler

Urmas Reinsalu
Justiitsministeerium
info@just.ee

Teie 18.06.2018 nr 8-1/4294

Meie 03.07.2018 nr 18-2/180919/1803055

Perekonnaseaduse elatise sätete muutmine

Lugupeetud minister

Perekonnaseaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsuses (VTK) esile toodud probleemid on ka õiguskantsleri tähelepanu all. Lapsevanemad on pöördunud õiguskantsleri poole murega, et elatise maksmine [perekonnaseaduse](#) (PKS) § 101 lõikes 1 sätestatud määras käib neile üle jõu või jäetakse arvestamata, et elatist maksev vanem peab ülal pidama ka teisi lapsi. Seetõttu on tervitav ministeeriumi kavatsus muuta elatise arvestamise süsteem paindlikumaks. Muudatused peavad aga olema põhjalikult läbi kaalutud ning elatist saama õigustatud laste huvid ei tohi saada kannatada. Muuhulgas tuleb uue lahenduse väljatöötamisel pidada silmas järgmisi aspekte.

1. Elatise eesmärk on katta lapse kulud, lähtudes tema vajadustest ja tavalisest elulaadist (PKS § 99). Seega peab elatise regulatsioon lähtuma lapse vajadustest. VTK-s pakutud elatiskalkulaator võtab aluseks eeskätt vanema sissetuleku. Põhimõtteliselt on õige arvestada elatise määramisel ka vanema sissetulekuga, sest lapse elulaadi kujundavad tema vanemate käsutuses olevad varalised vahendid.¹ Probleemiks on aga see, et lapse nimel elatist nõudval vanemal ei pruugi olla mingisugust infot teise vanema sissetulekute ja varalise seisundi kohta. Seetõttu ei pruugi vanema sissetulekule üles ehitatud mudelist tegelikkuses kasu tõusta. Selline mudel võib töötada riikides, kus isikute sissetulek on avalik. Eestis puudub vanemal võimalus/õigus välja selgitada teise vanema sissetulekut ja varalist seisu.
2. Otstarbekam ja õiglasem võib olla elatise arvutamine Eesti lapse keskmiste tarbimiskulude põhjal, võttes arvesse ka muid VTK-s esitatud näitajaid nagu vanema sissetulek, laste arv, lapse jagatud elukoht jms. Sarnaselt toimitakse Soomes, kus lapse ülalpidamise üldkulud põhinevad Soome Statistikaameti uuringutel Soome lapse elulaadi ja tarbimise kohta (VTK näide). Eesti Statistikaamet kogub erinevaid andmeid, mille põhjal saaks sellised arvutused teha. Näiteks korraldab Statistikaamet regulaarselt [leibkonna eelarve uuringut](#), mis võimaldab välja tuua ühe leibkonna liikme kuu jooksul tehtud kulutused.
3. Elatise arvutamine selliste keskmiste kulude põhjal ei tähenda, et iga laps peaks saama keskmist elatist. Kui konkreetse lapse vajadused on suuremad, peaks vanem saama nõuda lapsele suuremat elatist ning vastupidi - kui elatist maksuma kohustatud vanemal ei ole sissetulekut või tema sissetulek ei võimalda sellist elatist maksta, peaks ta saama nõuda elatise vähendamist.

¹ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi [8.01.2014 otsus](#), p. 15.

4. Elatise küsimuste reguleerimisel on üks tuumküsimus tõendamiskoormus - milline peaks olema see summa või elatise määr, mille ulatuses lapse nimel elatist nõudev vanem ei pea lapse kulusid/vajadusi tõendama. Elatise fikseeritud miinimummäära puudus on küll liigne jäikus, kuid teisest küljest lihtsustab see lapse nimel elatise nõudmist, kuna elatist nõudev vanem ei pea kuni selle määrani lapse kulusid tõendama. Nagu töid välja Eesti Advokatuuri ning Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja esindajad 27.06.2018 ümarlaual Justiitsministeeriumis, on võlgnike seas levinud sissetulekute/vara varjamine. Seetõttu on oluline, et tõendamiskoormus jaguneks proportsionaalselt ega langeks peamiselt lapse nimel elatist nõudva vanema õlule. Võlgnikul, kes leiab, et elatis on põhjendamatult suur, on oma varalist olukorda oluliselt lihtsam tõendada, kui teisel vanemal, kes lapse nimel elatist nõuab.
5. Uue lahenduse väljatöötamisel on oluline vahet teha miinimumelatisel (millest väiksema elatise mõistab kohus välja seaduses lubatud erandjuhtudel) ja summal, mille ulatuses elatist nõudev vanem ei pea lapse kulusid tõendama. See summa ei pea tingimata olema sama. Kohtupraktika on kujundanud PKS-i § 101 lõike 1 sisu selliseks, et selles sättes sisalduv miinimumelatis ongi see summa, mille ulatuses ei pea elatist nõudev vanem lapse kulusid tõendama. VTK pakub välja kaks summat – pool lapse toimetulekupiirist (2018. aastal 84 eurot kuus), millest väiksemaks ei tohiks elatis jääda ja summa, mille arvutab välja elatiskalkulaator. Läbi tuleb mõelda, kuidas need summad seonduvad tõendamiskoormusega. Kui kehtivate normide järgi on summa, mida elatist nõudev vanem ei pea tõendama 250 eurot (pool kuupalga alammäärast)², siis on ilmne, et uue korra järgi ei tohiks tõendamist mittevajav miinimummäär olla drastiliselt madalam. On küsitav, kas miinimumelatisel summat on vaja eraldi kehtestada, kui on kindlaks määratud summa, mille piires elatist nõudev vanem ei pea lapse kulusid tõendama. Miinimumelatisel summa võib tekitada segadust ka seetõttu, et tegelikult võib kohus nii kehtivate seaduste järgi kui ka VTK-s pakutud kava kohaselt põhjendatud juhul määrata ka miinimumist väiksema elatise.
6. Kui elatise määramisel võetakse aluseks toimetulekupiir, siis tuleb arvestada, et toimetulekupiiri kehtestamisel lähtutakse minimaalsetest tarbimiskuludest toidule, riietusele ja jalanõudele ning muudele kaupadele ja teenustele esmavajaduste rahuldamiseks ([sotsiaalhoolekande seaduse](#) § 131 lg 3). Seega ei arvestaks toimetulekupiiriga seotud minimaalne elatis lapse hädavajalikke eluasemekulutusi.
7. Vanema sissetuleku sidumisel elatiskalkulaatoriga tuleb läbi mõelda, kuidas saaks kalkulaator arvestada ka vanema muu varaga (kinnistud, väärtpaberid jms) ja ebatraditsiooniliste sissetulekuallikatega (youtuberid, blogijad, e-sport jms). 21. sajandi tööd iseloomustab tõsiasi, et üha enam inimesi tegutseb mitmes valdkonnas korraga, neil on erinevad tööga seotud sissetulekuallikad ning nad kasutavad erinevaid töö tegemise vorme. Samuti on oluline, et kalkulaatorisse sisestatav vanema sissetuleku protsent põhineks Eesti oludele tugineval analüüsil. VTK-s pakutud protsent põhineb Saksamaa mudelil, mis ei pruugi Eestis asjakohast tulemust anda.
8. VTK ei kajasta, kuidas oleks plaanitud muudatused seostatud teiste menetlustega, eelkõige maksekäsu kiirmenetluse ja täitemenetluse ning elatisabi süsteemiga. Maksekäsu kiirmenetlus tõhustab ja lihtsustab elatise nõudmist oluliselt, see aitab vähendada kohtute töökoormust, hoida kokku õigusabikulud ja kiirendada menetlust. Samas seisneb maksekäsu kiirmenetluse tugevus suures osas just selles, et tõendamist mittevajav elatise summa on kindlaks määratud

² Vabariigi Valitsuse 21.12.2017 määrusega kehtestatud kuutasu alammäär 2018. aastal on 500 eurot.

seaduses (PKS § 101 lg 1). Seega, sellise seose kaotamine mõjutaks oluliselt maksekäsu kiirmenetlust ning vajaks põhjalikku kaalumist.

9. Peale elatise kohtus väljamõistmise küsimuste lahendamise, tuleb uut korda välja töötades keskenduda sellele, kuidas suunata vanemaid kohtuväliselt lapse ülalpidamises kokku leppima. Õiguskantsler on korduvalt [rõhutanud](#), et vanematevaheliste vaidluste lahendamisel peab põhirõhk olema ennetusel ning last puudutavate kokkulepete vahendamisel. Vanemate kokkulepe peab olema keskne meetod nii lapse hooldamise ja temaga suhtlemise probleemide kui ka lapse ülalpidamisküsimuste lahendamisel. Nagu suhtluskorra vaidlustes, tuleks ka elatise asjades vanemaid enne kohtusse pöördumist perelepitaja juurde suunata.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise